

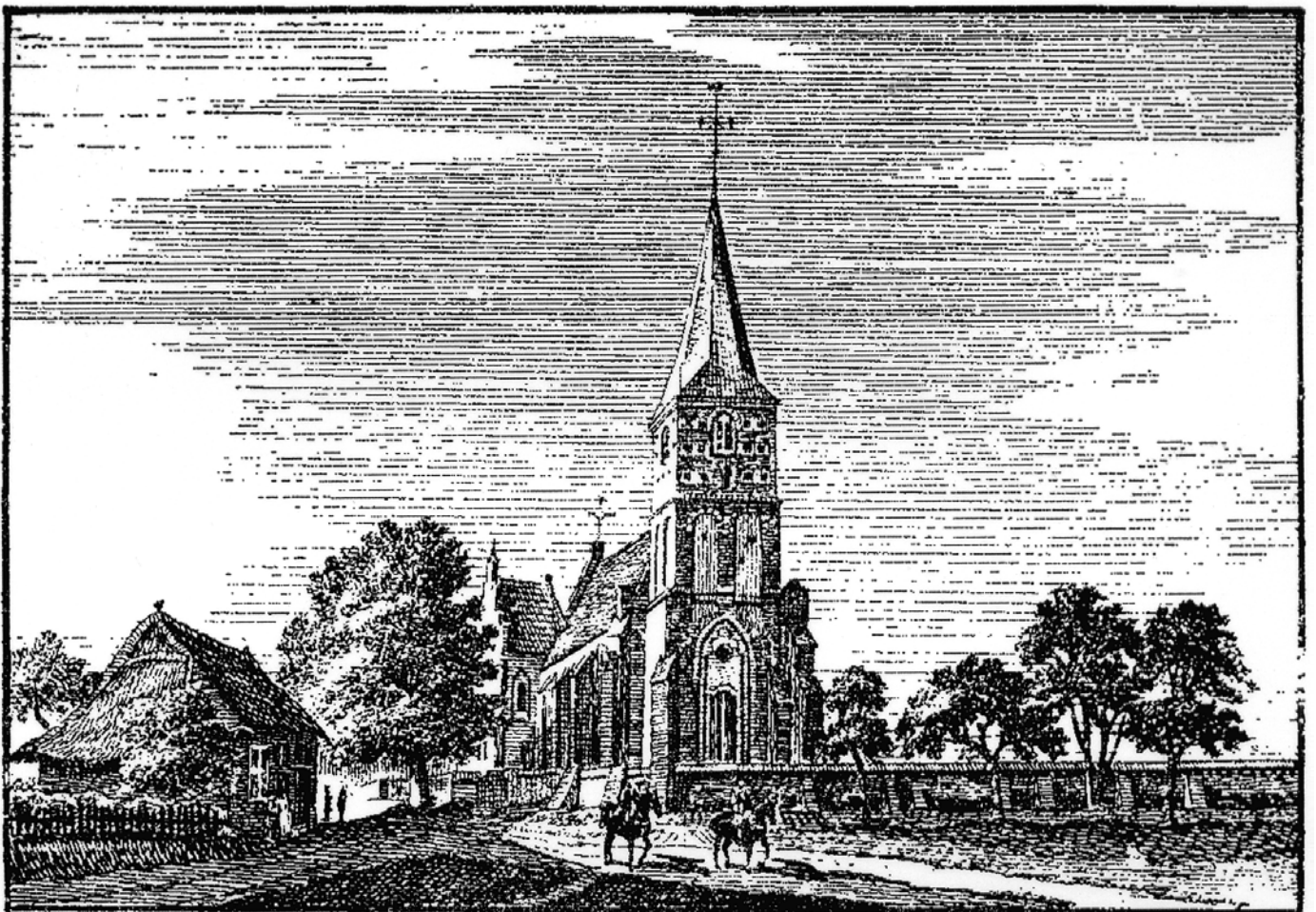
Ds. Casimir Albrecht Wilhelmus Hein

“Elk weet, waar ’t Almensch kerkje staat, En kent de laan, die derwaart gaat”

Eddy Ter Braak

Velen van u kennen deze twee regels uit het bekende gedicht ‘De Hoofdige Boer’ van A.C.W. Staring (1767-1840). En zijn deze regels u bekend, dan zult u ook wel weten dat de koppige boer liever, net als zijn voorouders, met zijn laarzen aan door de voorde in de beek liep om ter kerke te gaan dan gebruik te maken van de pas aangelegde brug.

Door Starings gedicht is Almens kerkje in het gehele land bekend geworden. In dit kerkje oefende van 1747 tot 1775 dominee C.A.W. Hein zijn ambt uit. Staring zal de predikant niet persoonlijk gekend hebben. Hij kwam pas in 1791 op de Wildenborch wonen. Ds. Hein was toen al weer zes jaar uit het dorp weg.

7 DORP ALMEN by Zutphen. 1743

Hij kan dus niet de herder zijn, die Staring in het gedicht de volgende woorden laat spreken:

*“Mijn Vrienden, in mijn prillen tijd,
Ten herder van dit oord gewijd,
Zwom ik, met onbezweken trouw,
Mijn kudde voor, naar 't kerkgebouw.
Ook heden nog, hoe grijs van kin,
Schoot ik getroost den slibkuil in;
Maar 't wil niet meer, en blijft het dus,
Zoo heet ik ras emeritus.
Met droogen hoest en jicht bezocht,
Verlaat mij kracht en ademtogt.
Nog tweemaal als van daag doorweekt,
Eilaas, dan heb ik uitgepreekt!”*

Zou hij echter, van hetgeen ds. Hein later in Hoogeveen is overkomen, op de hoogte zijn geweest, mogelijk dat hij daar dan ook zo'n prachtig spotdicht op zou hebben gemaakt. Als u wilt weten waarom, dan moet u beslist verder lezen.

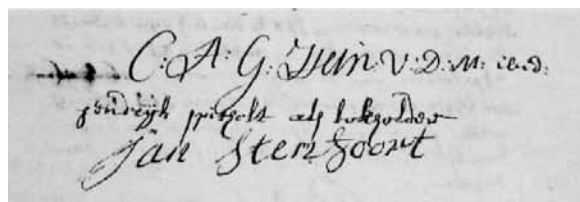
Almelo – Harderwijk – Almen – Genemuiden – Hoogeveen - Lochem

Casimir Albrecht Willem Hein werd in 1725 in Almelo geboren als eerste van de in totaal zeven kinderen van mr. Georg Hendrik Hein en zijn vrouw Johanna Sidonia Huneveld. Het echtpaar was in 1723 in Almelo getrouwd. Zij was de dochter van de Almelose predikant Casimir Wilhelm Huneveld en zijn vrouw.

Mr. G. H. Hein (oorspronkelijk afkomstig uit het Noord-Duitse hertogdom Holstein) had in Utrecht rechten gestudeerd en bekleedde daarna een aantal belangrijke functies in Almelo. Zo was hij daar advocaat, assessor bij het Landsgericht Almelo, richter in Ambt Almelo, richter der Heerlijkheid Almelo en ontvanger-secretaris van Stad-Almelo.

C.A.W. Hein groeide dus in goeie omstandigheden in Almelo op. In september 1744 liet hij zich als theologiestudent aan de universiteit van Harderwijk inschrijven. Drie jaar later rondde hij zijn studie af en werd hij predikant in het Gelderse Almen. Daar verbleef hij een groot deel van zijn werkzame leven, bijna 28 jaar. Hier leerde hij zijn vrouw kennen, de Lochemse Lucina Raedt, dochter van Hendrik Jan Raedt en Jenneken Arentsen. H.J. Raedt is onder andere stadhouder der lenen en rentmeester van Nettelhorst, de Cloese en Langen geweest.

Ds. Hein en Lucina Raedt trouwden op 26 augustus 1756 in Almen. In het trouwboek staat hij vermeld als Casimir Albrecht Guilelm Hein. Hij ondertekende in die tijd zelf ook met de 'G' van Guilelm in plaats van met de 'W' van Willem of Wilhelm, zoals het bijgevoegde voorbeeld uit het kerkboek van Almen ons laat zien. Het was een voornaam, die in zijn tijd meer gebruikt werd, evenals het verwante Guilielmus en Guihelmus, wat sterk aan Wilhelmus doet denken. Het heeft dan ook dezelfde betekenis, maar het zal wel beter geklonken hebben.

C.A.W. Hein v. d. M. c. d.
g. d. v. d. M. c. d.
Jan Sterzobart

De familie Hein woonde in Almen in de (oude) pastorie, die ongeveer één kilometer ten westen van Almen was gelegen. Tussen 1757 en 1766 kreeg het echtpaar hier zes kinderen: drie meisjes en drie jongens. De jongste zoon overleed echter al twee jaar na zijn geboorte.

In 1775 vertrok het gezin uit Almen. Ds. Hein had uit Genemuiden een beroep ontvangen en aangenomen. Volgens het maandschrift *Boekzaal* van november 1773 had hij in dat jaar ook al een poging gedaan om in Lochem beroepen te worden. Maar de concurrentie was daar blijkbaar te groot en de invloed van de familie te gering om die positie te kunnen verwerven. Er stonden destijds dan ook twaalf predikanten op de nominatie voor die open plaats.

De familie Hein ging dus naar Genemuiden. Ze bleven hier slechts vier jaar. Dat blijkt de gebruikelijke minimale tijd na een benoeming te zijn. Het lijkt er niet op, dat het hen hier naar de zin is gegaan.

Op 11 juli 1779 deed ds. Hein zijn intrede in de Nederduits Gereformeerde (Hervormde) Kerk te Hoogeveen. Ds. Hein werd hier, net als destijds in Genemuiden, in zijn ambt bevestigd door zijn jongere broer ds. Christiaan Hendrik Hein. Deze had zijn theologische studie ook in Harderwijk gedaan en was op dat moment predikant te Meppel.

De (oude) pastorie aan het Besselinkspad te Almen

De verhouding tussen beide broers was in die jaren blijkbaar nog goed. Maar waarschijnlijk zal daar in de volgende jaren verandering in zijn gekomen, want C.A.W. Hein werd steeds meer een vurig aanhanger van de partij der patriotten, terwijl C.H. Hein met minstens evenveel overtuiging de prinsgezinden steunde. C.H. Hein blijkt de patriotten, en daarmee dus ook zijn broer, voor 'landbedervers' en 'volksberoerder' te hebben uitgemaakt.

Beiden werden uiteindelijk het slachtoffer van hun eigen onverzettelijkheid binnen de gespannen politieke verhoudingen van die tijd:

C.A.W. Hein werd op grond van beschuldigingen van patriottische uitingen op de kansel op 1 oktober 1788 uit zijn ambt gezet. Hij had dit, ondanks de 'zware' beschuldigingen die tegen hem werden geuit, kunnen voorkomen, als hij de eed van trouw, die alle ambtenaren, predikanten en magistratuurpersonen moesten afleggen, had willen ondertekenen. Ds. Hein zag dit echter als een knieval voor de voornamelijk prinsgezinde overheid en daarom weigerde hij.

Doordat hij in zijn afscheidspraak de personen, die tegen hem hadden getuigd, ook nog eens van meened beschuldigde, werd zijn straf verzwaaard met een levenslange verbanning uit het 'Landschap Drenthe'.

Zijn broer C.H. Hein trof enige jaren later, in 1795, deels hetzelfde lot. Toen in dat jaar stadhouder Willem V, voor de komst van het Franse leger naar ons land, met zijn gezin naar Engeland was gevlucht en de patriotten de Bataafse republiek hadden uitgeroepen, moest broer C.H. Hein een verklaring, in oktober 1795 uitgegeven door de volksrepresentanten, ondertekenen. Als overtuigd orangist weigerde hij dit te doen. Het gevolg hiervan was, dat ook hij uit zijn ambt werd gezet.

C.H. Hein werd echter een jaar later weer in zijn ambt hersteld. Hij stond daarna nog op de kansel in Giethoorn (1797), in Gorredijk (1799) en tenslotte in Lage, net over de Duitse grens. Daar overleed hij op 29 juli 1813.

C.A.W. Hein heeft geen ambt meer vervuld. Mogelijk speelde zijn leeftijd hierbij een rol: hij was ondertussen 64 jaar oud. Het echtpaar vertrok uit Hoogeveen eerst naar Friesland en vandaar naar Lochem, vanwaar zijn vrouw afkomstig was. Hier woonde het gezin tot C.A.W. Hein in 1794 overleed. Zijn vrouw bleef in Lochem wonen en overleefde hem nog 14 jaar.

Nadere uitleg over het gebeurde in Hoogeveen

Wanneer en waardoor ds. C.A.W. Hein zich bekeerde tot het gedachtegoed van de patriotten, is niet helemaal duidelijk. R. Blokhuisen geeft in zijn artikel 'De Familie Hein' in *Den Nieuwen Drentschen Volksalmanak* van 1928 als mogelijke verklaring voor de verschillende keuzes van de beide broers:

“Meer oppervlakkig zal het verwondering baren, dat ds. (C.H.) Hein de meer vrijzinnige beginselen van zijn ambtsdrager (bedoeld wordt hier ds. Riemsdijk, met wie ds. C.H. Hein in Meppel in onmin leefde) niet deelde, daar ook zijn oudere broer C.A.W. Hein, toen nog predikant te Almen en van 1779-1788 predikant te Hoogeveen, minder aan de oude leer der kerk vasthield en niet bijzonder Oranjegezind was, terwijl ook hun vader George Hendrik Hein de vrijzinnige beginselen was toegegaan. De beide predikanten Hein hadden gestudeerd te Harderwijk en toch bestond er verschil van beginselen en overtuiging. Vanwaar dit verschil?”

Het schijnt, dat de oudste zoon meer onder den invloed zijns vaders en de jongste onder die zijner moeder heeft gestaan. De moeder, Johanna Sidonia Huneveld, had de traditie van haar vader ds. C.W. Huneveld, iemand gehecht aan de leer der Kerk, trouw bewaard en door haar invloed overgeplant op haar jongsten zoon.”

In die tijd liep door de gehele Nederlandse samenleving als het ware een scheidslijn. Men behoorde of tot het kamp van de patriotten of tot dat der prinsgezinden.

De oorzaak hiervan was, dat het in het laatste kwart van de achttiende eeuw met de economie in ons land slecht ging en het politieke systeem corrupt en ondoorzichtig was. Het land werd geregeerd door regenten, die voornamelijk hun eigen belang beschermden en door een stadhouder, Willem V, die weinig tot niets deed voor het volk. De machteloze bevolking maakte zich zorgen over het verval. Helemaal, toen Engeland ons in 1780 de oorlog verklaarde en onze economie definitief instortte. Vanaf dat moment politiseerde de samenleving.

Er brak een revolutionaire periode aan. Dank zij de invloed van de Verlichting hadden burgers geleerd, dat ze recht op een eigen mening hadden. Twee groepen bestreden elkaar: patriotten (veelal afkomstig uit de gegoede burgerij) en orangisten (het lagere volk en de regenten). De patriotten, die zich de ware vaderlanders noemden, waren tegen de stadhouder. Ze waren voorvechters van individuele vrijheid, vrijheid van meningsuiting, verzet tegen de aristocratie en erfelijke ambten. En ook stredden ze voor gelijkheid van protestanten, joden, katholieken en andere geloofsgemeenschappen. Allemaal ideeën die via de Franse natuurfilosofen, als Diderot, d'Holbach en anderen, van de Nederlandse filosoof Baruch Spinoza stamden.

De patriotten mobiliseerden zich vanaf 1783 in vrijkorpsen of gewapende genootschappen. Daarin bereidden ze zich, zo zeiden ze, voor op de verdediging van ons land tegen buitenlandse vijanden, maar eigenlijk bereidden ze zich meer voor op een machtswisseling.

Ze slaagden erin om in enkele steden de macht in handen te krijgen. Toen ze echter in 1787 de vrouw van de stadhouder enige uren bij Goejanverwellesluis wisten vast te houden, ging het mis voor hen.

De broer van de prinses, de Pruisische koning, nam wraak op de belediging die zijn zuster was aangedaan door met een groot leger ons land binnen te vallen. Hij wist daarmee de macht der Oranjes te herstellen. Binnen een maand waren de patriotten uitgeschakeld. Tienduizenden van hen ontvluchtten ons land richting Frankrijk.

Ds. C.A.W. Hein kwam in 1779 in Hoogeveen terecht en bleef daar tot 1788. Hij begon daar dus in de periode van grote strubbelingen tussen de patriotten en de prinsgezinden. Hij moest uiteindelijk het veld ruimen, kort nadat de Pruisische troepen de macht van de stadhouder hersteld hadden en de prinsgezinden het volledig voor het zeggen kregen.

Toen ds. C.A.W. Hein in Lochem woonde, heeft hij een zogenaamd pamflet geschreven. Daarin heeft hij een poging gedaan zich tegenover het Nederlandse volk te verdedigen tegen hetgeen, waar hij in Hoogeveen en Assen van was beschuldigd. Die mogelijkheid hadden de officiële instanties hem namelijk niet willen toestaan. Het pamflet werd in 1790 uitgegeven.

U moet zich in dit geval zo'n pamflet niet voorstellen als een groot vel papier vol tekst, maar als een boekje (met een inhoud van 140 bladzijden). Het droeg de zeer uitgebreide titel: *“Echte Opgaave en Verhaal van de redenen en de wijze op welke C.A.W. Hein, predikant op het Hoogeveen, door Hun Ed. Mog. Drost en Gedeputeerde Staaten der Landschap Drenthe, van zijnen dienst ontzet en hem door Hun Ed. Mog. De Staaten van gemelde Landschap de inwoning in het zelve is ontzegt; in het licht gegeven door bovengenoemde Predikant, voor de waarheid lievendend.”*

Uit de titel blijkt al wel, hoe hoog het hem zat. Hij voelde zich onterecht behandeld en wilde dat de natie laten weten.

Voordat ds. Hein in zijn geschrift uiteen ging zetten, wat het Landschapsbestuur hem had aangedaan, vermeldde hij eerst een tweetal gebeurtenissen, welke volgens hem een voorname rol bij zijn ambtsuitzetting en verwijdering uit Drente hadden gespeeld.

De eerste gebeurtenis: een censuurgeval

(censuur houdt hier in: kerkelijke rechtspraak omtrent zuiverheid in leer en levenswandel)

Van de 140 bladzijden in zijn boekje gaan 65 over dit censuurgeval. Het speelde volgens ds. Hein dan ook een grote rol, in hetgeen hem later in Hoogeveen was overkomen.

Op 5 juni 1783 werd het huwelijk voltrokken tussen Albert Steenbergen, doctor in de rechtswetenschappen, en Saapke Huidekoper. De jonge advocaat behoorde tot een oud en voornaam Hoogeveens geslacht. Zijn vrouw kwam uit een aanzienlijke familie, die sinds kort in de veenkolonie woonde.

Op 21 november 1783 schonk Saapke het leven aan een *“voldragen kind van het mannelijk geslacht”*.

De Hoogeveense kerkeraad, waarin ds. Hein de belangrijkste rol speelde, vergeleek de data van huwelijk en geboorte. Zij kwam tot de conclusie, dat het hier een geval van een gedwongen huwelijk betrof, dus van *“de zonde van voortijdige bijslaap”* en dat hierop de kerkelijke censuur moest worden toegepast. Wie zich aan deze zonde schuldig maakte, moest voor de kerkeraad zijn schuld belijden; anders werd men uitgesloten van het Heilig Avondmaal.

Mr. Steenbergen (een uitgeproken orangist, net als de meeste leden van de voorname families) was helemaal niet van plan om mee te werken. Hij dacht, dat door het bericht van de kerkeraad te negeren, het probleem zich vanzelf op zou lossen. Toen dat niet zo bleek te zijn, ging hij allerlei juridische spitsvondigheden gebruiken om onder de oproep om voor de kerkeraad te verschijnen en de bijslaap toe te geven uit te komen. Zijn belangrijkste verweer was, dat hij en zijn vrouw niet vooraf in de kwestie gehoord waren, anders hadden ze het kunnen weerleggen.

De kwestie bleef jarenlang slepen en werd pas in 1788 tot een eind gebracht. De Drentse Landdag (voornamelijk oranjegezind) vond dat het censuurbesluit, en dus de uitsluiting van het Heilig Avondmaal, nu lang genoeg geduurd had.

Mr. Steenbergen en zijn vrouw hebben dus nooit hun schuld hoeven te belijden, maar mr. Steenbergen voelde zich door het gebeuren diep vernederd. Volgens ds. Hein had hij aan deze kwestie een gezworen vijand overgehouden. Deze zou daarna alle moeite hebben gedaan hem uit zijn functie als predikant te werken. Wat hem uiteindelijk ook gelukt was.

De tweede gebeurtenis: de boetpreek tegen de Hoogeveense schippers

De periode tussen Kerstmis en Nieuwjaar was in Hoogeveen altijd een drukke, onrustige tijd. Alle schippers waren dan aan wal en de vaarten lagen vol schepen. De knechten werden in deze periode opnieuw ingehuurd, hetgeen meestal in een herberg gebeurde en met het nodige drankgebruik gepaard ging. Dit had vaak weer vechtpartijen tot gevolg. Zo ook in 1787.

Op Oudejaarsavond ontstond een handgemeen tussen de Hoogeveense schippers en de soldaten, die in de veenkoloniën waren gelegerd om orde en rust te handhaven en om de patriotten te beschermen. Ds. Hein vertelde in zijn pamflet, dat er aan beide zijden gewonden vielen, waaronder enkele behoorlijk zwaar gekwetsten. De plaatselijke dokter Mantingh, een vooraanstaand patriot, wilde op dat moment een ernstig zieke bezoeken. Hij werd echter op weg naar de patient op straat door een aantal aangeschoten schippers (allen verwoede oranjeklanten) aangevallen, mishandeld en gedwongen naar huis terug te keren, zonder de zwaar zieke patient te kunnen bezoeken. Deze overleed nog dezelfde nacht.

De volgende dag, Nieuwjaarsmiddag, was het ds. Heins beurt om te preken. Hij was er de man niet naar om niet op het gebeurde in te gaan. Hij beschouwde het als zijn plicht *“genoemde ontmenschte gruweldaad te moeten bestraffen”* en heeft *“het onredelijke en onmenselijke daarvan met levendige kleuren en welgelijkende trekken zoeken te schilderen”*, gelijk het zijn gewoonte was.

De schippers waren over deze preek zeer gebelgd en stapten naar mr. Albert Steenbergen, die een request opstelde aan de drost, uit naam van alle schippers en andere ingezetenen, samen zo'n honderd man.

Ze verklaarden het ten zeerste te betreuren, dat dr. Mantingh opgehouden was, maar ze ontkenden, dat het hun schuld was en dat ze daardoor, zoals ds. Hein had beweerd, een ongelukkig medemens van het leven hadden beroofd.

De schippers spraken als hun mening uit, dat een predikant Gods woord moet verkondigen, maar niet *“de gemeente of sommigen van dien uitkrijten, beschimpen en bespotten, even of zij uitvaagzels zijn, hetgeen niets anders dan haat kan veroorzaken”*.

Ds. Hein kreeg kort daarop bericht, dat hij zich binnen drie dagen bij de drost (de hoogste bestuursambtenaar in Drente) moest komen verantwoorden. Aangezien dat binnen die tijd door de afstand en de vervoersmogelijkheden destijds nauwelijks of niet te doen was, was het wel duidelijk voor ds. Hein aan wiens zijde de drost stond.

Met deze twee gevallen wilde ds. Hein de lezer van zijn pamflet duidelijk maken, hoe de vork werkelijk in de steel stak.

Mr. Steenbergen liet, volgens hem niets na om hem dwars te zitten en in Assen was men steeds geneigd zijn tegenstanders geloof te schenken. Hij, de predikant, kreeg wel een vermaning, maar tegen de schippers gebeurde er niets!

Het “probleem ds. Hein”

De Edelmogende Heren in Assen wilden het ‘probleem ds. Hein’ blijkbaar voor eens en altijd oplossen. Ds. Hein had tenminste vernomen, dat de drost naar aanleiding van voorgaande gebeurtenis informatie aan het inwinnen was over het gedrag van ds. Hein in de patriottentijd. Hij toonde zich in zijn pamflet zeer verwonderd, omdat hij, naar hij zelf meende, in zijn preken, wat betreft de landspolitiek betrof, *“zig bepaald en niet beslissend had uitgedrukt”*.

Op 8 februari 1788 kwam mr. G. Kymmell, scholte van Dalen (scholte = bestuursambtenaar belast met met gerechtelijke taken), een felle oranjeman, in opdracht van de drost naar Hoogeveen, om daar een aantal personen over ds. Hein te ondervragen. Als bijzitters koos hij mr. Albert Steenbergen en J. Meijer (geen oranjeklant). Deze ondervragingen leverden echter niets ten nadele van ds. Hein op.

Drie maanden later kwam mr. Kymmell weer naar Hoogeveen voor een nieuw aantal ondervragingen. Weer zat mr. Albert Steenbergen erbij, nu echter met een oranjeklant als bijzitter. Volgens ds. Hein verliepen deze ondervragingen niet steeds objectief. Hij zou onder anderen hebben goedgekeurd, dat de patriotten ook des zondags excersitieoefeningen hielden en daarnaast zou hij in het gebed voor de Stadhouder niet altijd de voorgeschreven woorden hebben gebruikt. Wat volgens hem absoluut niet waar was.

Het resultaat van deze laatste ondervragingen werd onder ede voorgelezen op een vergadering van de drost en de gedeputeerden van het Landschap Drenthe. De uitspraak van genoemd College was, dat *“ds. C.A.W. Hein op het Hoogeveen al lang bekend was geweest voor een persoon, die de verderfelijke gevoelens en nieuwigheden der zogenaamde Patriotten was toegedaan en daarvan niet alleen in de dagelijkse omgang, maar zelfs op de predikstoel, veelvuldig blijken hadde gegeven”*.

Het College sprak van laakbaar en ten hoogste bedenkelijk gedrag. Het stelde ds. Hein de eis, dat hij zich voorzichtiger moest uitdrukken en moest onthouden van zaken die niets met zijn functie te maken hadden. Daarnaast moest hij de eed van trouw afleggen, die sedert maart 1788 van alle predikanten, ambtenaren en magistratspersonen werd geëist.

Ds. Hein wilde deze eed wel afleggen, maar alleen als hij eerst de gelegenheid kreeg om de onjuistheid aan te tonen van hetgeen tegen hem getuigd was. De heren wilden echter niet met hem in discussie treden. Wilde hij de eed niet afleggen, dan moest hij maar vertrekken. En dat deed ds. Hein na enige woordenwisseling dan ook.

De heer van Echten, die lidmaat was van de kerk van Hoogeveen en ds. Hein goed kende, vroeg zijn medegedeputeerden, of hij nog eens persoonlijk met de predikant mocht spreken. Dat mocht, maar dat hielp niets. Ds. Hein werd weer binnen geroepen en verklaarde de eed eerst te zullen ondertekenen, als hij de gelegenheid kreeg de onwaarheden, verteld over hem, te weerleggen.

Het liep er op uit, dat ds. Hein als hij niet alsnog de eed zou ondertekenen per 1 oktober 1788 uit zijn ambt zou worden gezet. Hoogeveen kreeg de opdracht binnen 6 weken over te gaan tot het beroepen van een nieuwe predikant.

Op 28 september 1788 hield ds. Hein een soort afscheidspreek. Hij wist dat hij afgezet zou worden en greep daarom deze preek aan om zijn beschuldigers het oordeel aan te zeggen. Het kerkgebouw was overvol; ook uit omliggende plaatsen waren toehoorders gekomen. Men was benieuwd naar de beslissing van ds. Hein: zou hij de eed afleggen, of zou hij de moed hebben om te weigeren? In dat laatste geval verwachtte men een felle predikatie. En die kreeg men ook! Ds. Hein noemde de personen, die onder ede hadden verklaard, dat hij het excerceren, naar het scheen met genoegen, had goedgekeurd, meinedigen.

Gevolgen van de laatste preek

Deze laatste preek had voor ds. Hein ernstige gevolgen. Op 11 maart 1789 werd hij, ook nu weer zonder enig verhoor, bij besluit van de Ridderschap en Eigenerfden ten eeuwigden dage verbannen uit het Olde Landschap. Als reden voor dit besluit werd genoemd, dat zijn laatste preek, waarin hij zich over personen, die voor de drost onder ede getuigenis hadden afgelegd, *“op een voor de algemene rust gevaarlijke en voor de getuigen beledigende wijze had uitgelaten en deselve opentlijk voor meinedigen verklaart”*.

Als men zoiets toeliet, zou er in de toekomst niemand meer onder ede tegen een predikant durven getuigen. Daarnaast had ds. Hein met opverzettelijke halstarrigheid geweigerd het verkeerde van zijn gedrag tijdens de patriottentijd te erkennen, terwijl hij ook nog de geëiste eed niet had willen afleggen. Blijkens een “Extract uit het Register der Resolutien van de Ed. Mog. Heeren, Drost en Gedeput. Staaten der Landschap Drenthe” van 21 augustus 1788 gold ds. Hein *“voor een Persoon, de verderfelijke gevoelens en nieuwigheden der zogenaamde Patriotten toegedaan, waarvan hij op den preekstoel veelvuldige blijken hadde gegeven.”*

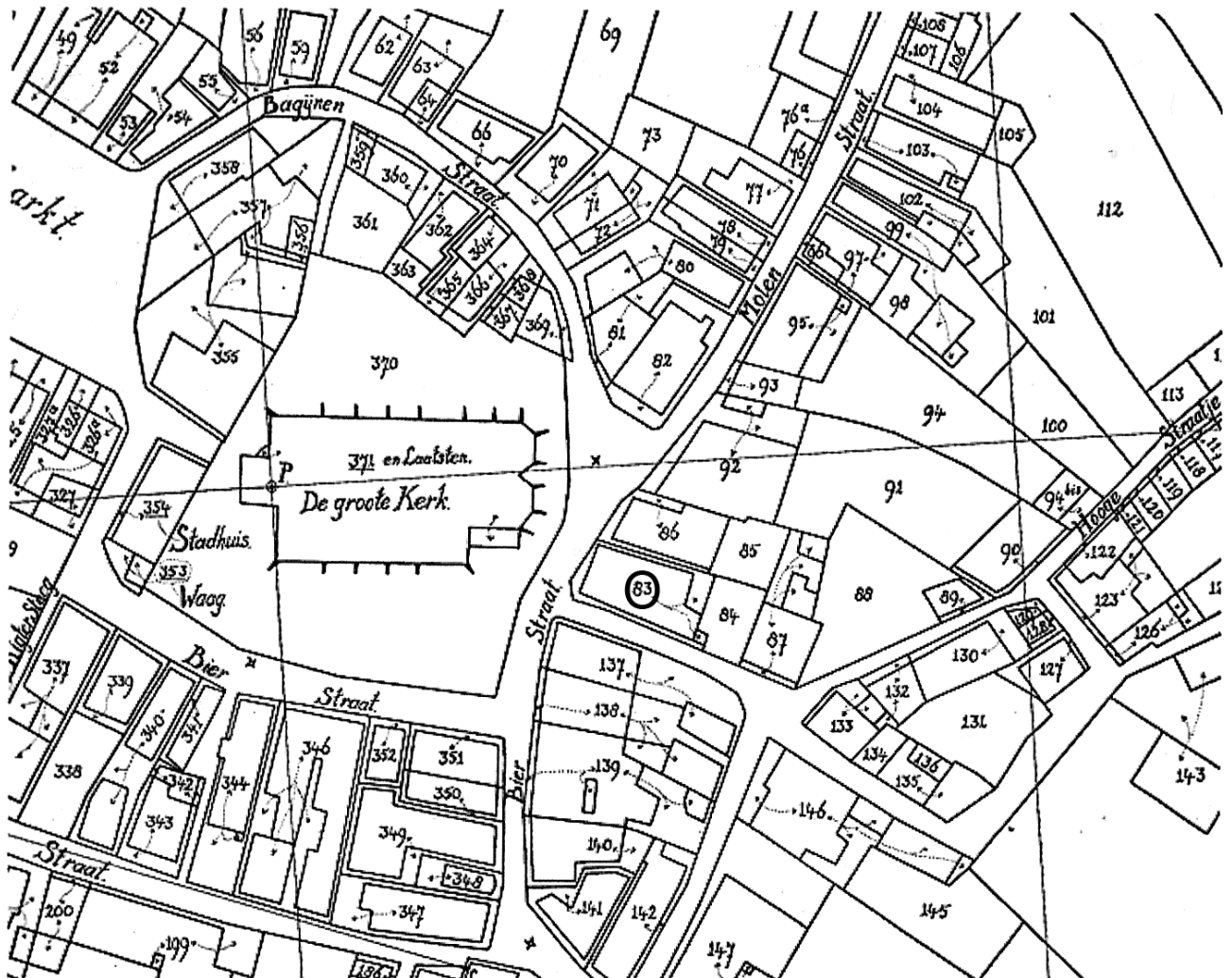
Het gehele conflict is voor een groot deel veroorzaakt door de sterke binding in die tijd tussen staat en kerk. De overheid had een grote invloed op het gebeuren in de kerk. In de kerkorde van 1730 stond nadrukkelijk, *“dat alle predikanten schuldig zijn de gansche gemeente Christi vlijtig en oprecht in te scherpen de gehoorzaamheit, liefde en eerbiedingen, die zij de Magistraat schuldig zijn”*.

In de vacature van ds. Hein werd kort na zijn verbanning voorzien, doordat ds. G.H. Swarte het op hem uit-gebrachte beroep aannam. In 1796 moest hij, evenals de andere predikanten, een verklaring ondertekenen, waarbij hij ondermeer moest verklaren tegen het stadhouderschap (dus tegen het Huis van Oranje) te zijn. Hij weigerde, net als de broer van ds. Hein in Meppel had gedaan. Hij werd daarop door de nieuwe patriotische bewindslieden afgezet.

Het gezin ds. C.A.W. Hein in Lochem

Ergens in het jaar 1789 heeft het gezin van ds. Hein zich in Lochem gevestigd. Wanneer dat precies is geweest, is niet bekend. Een bevolkingsregister kwam er pas in de Franse tijd en in de kerkboeken staat bij de vermelding van de nieuwe lidmaten in 1789, het jaar ervoor en het jaar erna, geen ds. Hein of zijn vrouw vermeld. Wel is de vermelding van hun jongste dochter Geultjen Catharina Hein te vinden, komend van Hoogeveen op 31 augustus 1789. Zou het echtpaar Hein zich op hetzelfde moment als hun dochter in Lochem hebben gevestigd? Waarom hebben ze zich dan niet laten inschrijven als lidmaat van de Nederduits Gereformeerde Gemeente? En waar was hun dochter Hendrika Geertruid, die twee jaar later met de Lochemse notabele Harmanus Joachim Thomasson zou trouwen? Allemaal vragen waar nog geen antwoord op gevonden is.

Het echtpaar heeft zich in het pand op de hoek van 't Ei en de Bierstraat gevestigd, recht tegenover de Grote Kerk. (Op de bijgevoegde kadastrale kaart uit 1832 is het pand 83). Deze conclusie kan worden getrokken uit het feit, dat op één van de vier Volkstellinglijsten uit 1795 de weduwe C.A.W. Hein met 4 personen vermeld staat voor de Bierstraat nr. 26. Onderzoek heeft uitgewezen, dat het hierbij gaat om het pand (F) 83.

Met de komst van de Fransen in ons land in 1795 werd er naast de verplichting om een achternaam te gaan dragen, onder andere ook voor het eerst een volkstelling uitgevoerd. Waarschijnlijk vertrouwde men het niet meteen helemaal, want in het jaar 1795 ging men in ieder geval vier keer rond om tot een zo volledig mogelijke telling te komen. Vandaar dat er van dat jaar vier volkstellingslijsten bestaan, waarvan één met de huisnummers.

Ds. Hein zal waarschijnlijk behoorlijk verbitterd zijn geweest door de gebeurtenissen in Hogeveen en zich in zijn Lochemse woning zeker het eerste jaar vooral bezig hebben gehouden met het schrijven van zijn zeer uitgebreide pamflet over de volgens hem onterechte afzetting- en verbanningskwes­tie in Hogeveen. In het Drents Archief in Assen is nog een exemplaar van zijn pamflet aanwezig. In 1793 liet hij een tweede pamflet het licht zien. Dit is veel minder uitgebreid en bevat vooral de preek (“’s Heeren gerechtigheid, voorgesteld als het verheven onderwerp, der vermelding van eenen evangelie-dienaar”), die hij bij zijn intrede in Hogeveen had uitgesproken.

Onze zeer waarde en tederbeminde Moeder LUCINA RAEDT, Wed. van wijlen den Wel-Eerw. Heer C. A. W. Hein. laatst Predikant op het Hogeveen, stierf te Lochem, den 2 dezer, 's avonds ten half 7 uur, aan een Verval van Krachten; in den gezegenden ouderdom van ruim 86 Jaren. De voor ons zoo dierbare overledene stierf zacht en zalig.
Wij verzoeken, dat onze Vrienden, aan welke wij van dit sterfgeval bericht geven, ons van Rouwbeklag-Brieven verschon­nen zullen.
 E L B U R G : *Uit aller Naam,*
 den 3 November, 1808. G. H. H E I N.

Een jaar later, in 1794, na een ziekte van 10 weken, overleed ds. Hein. Zijn vrouw bleef tot aan haar overlijden in 1802 in Lochem wonen. Volgens vermelding in het *Biografisch woordenboek van protestantsche godsgeleerden in Nederland* heeft zij, ondanks de verwijdering van haar man uit zijn ambt, vanuit Drente toch een uitkering als predikantsweduwe toebedeeld gekregen. Ze werd 86 jaar oud. De laatste jaren van haar leven moet ze hulpbehoevend zijn geweest. Gelukkig woonden er twee dochters eveneens in Lochem.

Deze beide dochters waren namelijk een jaar na het overlijden van hun vader in Lochem getrouwd: Hendrika Geertuijd met Harmanus Joachim Thomasson, die vanaf 1795 als burgemeester van Lochem de stad door de Franse tijd en de tijd erna (tot zijn overlijden in 1833) heeft geleid, en Geultjen Catharina met leerlooier en gemeenteraadslid Gerrit Jan Reerink.

Rectificaties en aanvullingen

L.S.,

Nog weer eens even enkele eerdere afleveringen van Land van Lochem bekijkend viel m'n oog op de foto uit 1949 waarop het gemeentepersoneel vereeuwigd werd rond de toenmalige burgemeester van Luttervelt. Enkele opmerkingen:

***Ik denk dat bijv. nr 58 niet de heer v.d. Walle kan zijn. Ik herken hem daar ook niet van, maar bovendien zij vermeld dat iemand die werkte in het RK-onderwijs niet tot het gemeentepersoneel behoorde.

***Ik weet wie nr. 45 is. Dat is mijn grootmoeder Aaltje Beltman – Menger. Zij was schoolschoonmaakster van School I (aan de Schoolstraat).

Ik hoop u wederom wat verder geholpen te hebben.

Met vriendelijke groet,

Dick Beltman

LS

Bij deze wil ik U graag attenderen op het feit dat in Uw laatste uitgave van het Land Van Lochem jaargang 11 no 1 van maart 2012 bij de foto op blz 24 (gemmeentepersoneel bij afscheid burgemeester Luttervelt) een naam fout geschreven is.

Het gaat hier om de persoon onder nr 19 op voornoemde foto. U heeft helaas de naam Bargeman genomen terwijl het Bargman moet zijn.

Dit alles omdat voornoemde persoon mij opa was.

Ik hoop dat u in de volgende uitgave van Uw voortreffelijke tijdschrift e.e.a. wilt rectificeren.

Met vriendelijke groet,

E.R. Veldkamp